

Kristina Sadauskienė

BIRŽAI

ALTERNATYVUS MIESTO GIDAS

Širvėnos ež.

↑ Astravo durvas

Holokausto aukų kapas ir memorialas →

Senosios žydų ir karaimų kapinės

Biržų evangelikų reformatų bažnyčia

6

8

Basanavičiaus g.

14

21

9

Paminklas Žuvusiems už Lietuvos Nepriklausomybę

17

18

20

16

19

1. „Portfolio“ galerija, Rotušės g. 12
2. Puikus tarpukario modernizmo pavyzdys, Vytauto g. 45
3. „Saulės“ gimnazija, Vytauto g. 32
4. Arbatinukų galerija, Vytauto g. 12
5. Biržų rajono savivaldybės pastatas, Vytauto g. 38
6. Tikriausiai Radvilų laikus menantys rūšiai, J. Bielinio g. 1
7. Biržų žemės ūkio ir smulkaus kredito bankas, Kęstučio g. 6
8. Jansono malūnas, Malūno g. 9
9. Biržų evangelikų liuteronų bažnyčia, Kilučių g. 5
10. Biržų evangelinio tikėjimo krikščionių bendruomenės namai, Kęstučio g. 12
11. Biržų jungtinė metodistų bažnyčia, Kęstučio g. 25
12. Reformatų kapinės, Nastopkos g.
13. Dauguviečio parkas
14. Paminklas J. Janoniui
15. „Aušrytė“ – niekam galvos skausmo nekeliantis sovietmečio palikimas (Vytauto g. 47, priešais „Aušros“ gimnaziją)
16. Prieš mūrinę anksčiau būta didžiosios medinės sinagogos, Karaimų g. 15
17. Buvusi chasidų sinagoga, Dagilio g. 14
18. Buvusi sinagoga, čia veikė ir ješiva, Žemaitės g. 22
19. Buvusi ritualinės pirties vieta, Žemaitės g. 1
20. Buvusi senelių prieglauda, Karaimų g. 13
21. Lipščių namas, Basanavičiaus g. 20
22. Biržų aeroklubas, Veterinarijos g. 18

Jansono rūmai

Semeniškiai

↓ 22 13

Kristina Sadauskienė

BIRŽAI

ALTERNATYVUS MIESTO GIDAS

Baltas taškas

Projektą finansavo Lietuvos kultūros taryba

LIETUVOS
KULTŪROS
TARYBA

Fotografas

Remigijus Baltušis

Dailininkė

Silva Jankauskaitė

Rodyklė

Vincas Grigas

Leidinyje taip pat naudotos Editos Šernienės, Luko Šalnos, Indrės Vėtaitės, Kristinos Sadauskienės, Gintarės Kairytės, Žemaičių muziejaus „Alka“, Vilniaus universiteto bibliotekos, Lietuvos nacionalinio muziejaus, Biržų krašto muziejus „Sėla“, Čygo-Kalkio tikrosios ūkinės bendrijos „Rinkuškiai“ ir „Portfolio“ meno galerijos nuotraukos ar iliustracijos.

Bibliografinė leidinio informacija pateikiama

Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos

Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB).

Šį leidinį ar jo dalis draudžiama atgaminti bet kokia forma, viešai skelbti ar padaryti viešai prieinamą kompiuterių tinklais internete, platinti jo kopijas – parduoti, nuomoti, teikti panaudai, be leidėjo sutikimo išleisti ir versti. Taip pat draudžiama šį kūrinį, esantį bibliotekose, mokymo įstaigose, muziejuose arba archyvuose, viešai skelbti ar padaryti viešai prieinamą kompiuterių tinklais tam skirtuose terminaluose įstaigų patalpose.

ISBN 978-609-96259-0-4

© Kristina Sadauskienė, 2021

© Remigijus Baltušis, 2021

© Silva Jankauskaitė, 2021

© Baltas taškas, 2021

TURINYS

Leidėjo padėka | 9

Pradžiai | 11

Biržų raida | 14

Seniausias biržietis | 24

Svarbiausios miesto istorijos datos | 26

Kelios pastatų ir kitų objektų istorijos | 32

Austra Skujytė | 46

Biržų pilis | 48

YPATINGI EKSPONATAI | Biržų kunigaikštystės žemėlapis | 60

Radvilos (iki šiol yra) Biržuose | 64

YPATINGI EKSPONATAI | Brastos biblija | 75

Radvilų laikus menantys rūšiai | 77

Astravo dvaras | 79

YPATINGI EKSPONATAI | Slaptasis Biržų miesto archyvas | 91

Biržų žydai | 94

Biržų žydų keliais | MARŠRUTO IDĖJA | 99

Rugilė Audenienė | 106

- Ku tuje? Biržiečių šnektos pamokos | 108

Tai kaip kalba žmonės nuo Biržų pusės? | 112

Alaus istorija Biržuose | 114

Jonas Mekas – didelio pasaulio vaikas

iš nedidelio Semeniškių kaimo | 122

Paskui Joną ir Adolfą Mekus | MARŠRUTO IDĖJA | 127

Taip, evangelikai reformatai yra lietuviai	133
Biržų fotografai	143
<i>Algirdas Butkevičius</i>	148
Biržai prieš ir po Lietuvos nepriklausomybės atgavimo	150
„Portfolio“ meno galerija	158
Pasivaikščiojimas po Biržus su Raimonda	MARŠRUTO IDĖJA 163
Ką Biržuose veikia inkaras?	176
Biržų vandens keliais	178
Likėnų gydykla	188
Agaro riešutas	190
Biržai iš vandens	NEĮPAREIGOJANČIO MARŠRUTO IDĖJA 193
Baidarėmis Nemunėliu arba Apaščia	200
Biržų regioninis parkas	203
Kodėl Biržuose žemė slysta iš po kojų?	209
Kelios karstinių smegduobių istorijos	216
Biržų giria	219
Jurgis Bielinis	224
Biržų aeroklubas	228
Ne futbolas ir ne golfas – montebolas	231
Arbatinukų galerija	233
Kur Biržuose ieškoti lobių?	237
Autorė	240
Fotografas	241
Rodyklė	242

PRADŽIAI

Biržai turi sunkiai paaiškinamo savitumo, autentikos, išdidumo. Biržų gyventojai tokie pat mįslingai įdomūs. Akį traukia puiki tarpukario architektūra, didžiuliai žilvičiai, daugybė vandens, pilis ir po miestą išsibarsčiusios kapinės, prigludusios įvairioms konfesijoms priklausiusius miestiečius.

Biržuose galima gerti neįtikėtina skanią kavą, ragauti *-iausius* sveikuoliškus arba šiaip su glitimu desertus. Biržuose galima eiti į meno parodas ar užtikti įdomių renginių.

Biržuose galima ieškoti Jono ir Adolfo Mekų, taip pat išradėjų ir kunigaikščių paliktų pėdsakų. Iš Biržų kilę nemažai žymių žmonių. Biržuose galima pasimokyti kalbėti biržietišškai, prisirinkti žinių apie alaus istoriją ar tiesiog praleisti visą dieną žadinant vidinius šiurpulus žiūrint į karstines smegduobes.

Į Biržus jokių būdu nepakanka atvažiuoti vienai dienai turistiniu autobusu.

Biržuose ir aplink juos nuostabu minti dviračiais. Biržuose būtina miestą pamatyti iš vandens. Jei bijote valčių, irklenčių ar kitų plūdrių dalykų – galite dairytis nuo ilgiausio Lietuvoje medinio pėsčiųjų tilto. Žiūrėdama į Širvėnos ežerą, visada jatau apimant tobulą tylią ramybę.

Šioje knygoje rasite bendrais bruožais nuštrichuotą Biržų veidą, svarbesnius istorijos faktus ir vietas. Bet labiausiai rūpėjo, kad pajustumėte užsispyrusią miesto energiją. Kalbant su biržiečiais aiškiai juntama pasididžiavimą savo kitoniškumu.

Biržai labai tinka romantiškiems vizitams, istorijos fanų atostogoms, geologijos entuziastams, šeimoms su vaikais.

Biržuose būkite lėti turistai. Patyrinėkite **Biržų regioninio parko Lankytojų centro informacijos** lobynus ir atraskite unikalų kars-tinių smegduobių išvarpytą kraštovaizdį. Nesvarbu, kiek kartų jį matau, – Kirkilų apžvalgos bokštas visada gniaužia kvapą. Būtinai naudokitės draugiškų **Biržų turizmo informacijos centro** darbuotojų pagalba rinkdamiesi jums patrauklias lankytinas vietas, dėl-liodamiesi savąjį maršrutą. Įdomybių daugybė: Sodelišio dvaro sodyba, Milišiūnų avių ūkis, Levandų ūkis, Eko basų kojų parkas ir t. t. Jokiū būdu nepraleiskite progos apsilankyti **Biržų krašto mu-ziejuje „Sėla“** ir skirkite jam pakankamai laiko.

Atvažiukite kelioms dienoms ir panirkite į nuostabios gamtos ir sudėtingos istorijos kraštą. Išvažiudami sau sakysite, kad dar tikrai grįšite. Ir tai nuostabiausias dalykas gyvenant Lietuvoje – grįžti nėra sunku.

Kiekvienas mano pačios apsilankymas Biržuose buvo kupinas pa-čių įvairiausių atradimų. Esu labai dėkinga žmonėms, padėjusiems perprasti šio miesto istoriją ir dabartį, unikalią gamtą. Dėkoju Bir-žų krašto muziejaus „Sėla“ muziejininkei **Snieguolei Kubiliūtei**, ji su kolegėmis kantriai atsakinėjo į mano klausimų bangas, dalino-si leidiniais ir nuorodomis. Dėkoju **Laimai Ramutėnienei** iš Bir-žų rajono savivaldybės Jurgio Bielinio viešosios bibliotekos, pri-rinkusiai įdomios medžiagos apie krašto žmones ir įvykius. Ačiū pirmam vedliui po Biržus – **Daliui Mikelioniui**, jis pirmasis padėjo pajusti miesto istorijos gylį. Ačiū Biržų rajono savivaldybės Jurgio Bielinio viešosios bibliotekos **Jono ir Adolfo Mekų** palikimo studi-jų centro vyr. bibliotekininkei **Indrai Drevinskaitei** už pakalbintus **Austrą Skujytę, Rugilę Audenienę** ir **Algirdą Butkevičių**, ačiū jai ir už pagalbą ruošiant medžiagą apie **Adolfą** ir **Joną Mekus**.

Dėkoju visiems, sutikusiems atsakyti į mano klausimus, vaikščio-jusiems kartu po miestą ar matytiems tik virtualiai.

Biržai tikrai verti būti kuo geriau pažinti.

Kristina Sadauskienė

Mana Biržø

Či Astravø dvars,
Či pil's Radvilø,
Či tašks šiauriausis,
Či aš gyvenu.

Či tek Agluon,
Širvèn banguoj,
Skané kvèp' duon,
Sesutes dainuoj.

Či als Žaldokø,
Či įgriuvø žemø,
Či groj ir šok
Jaun' ir pasenį.

Či šnekø navatniø
Išgirs' pabūvis,
Či „Labs“ nesakø,
Či sakø „Kū tujè?“

Klausučè, Kilučè,
Papilys, Vabalnyks,
Či namø namučè –
Ar pons, ar pliks.

Či mylimus Biržø –
Mažiutis šmatelis visas Letuvas,
Man jokè paryžè
Ir jokias amerikø jø neatstas.

Rita Venskūnienė (žr. p. 112)

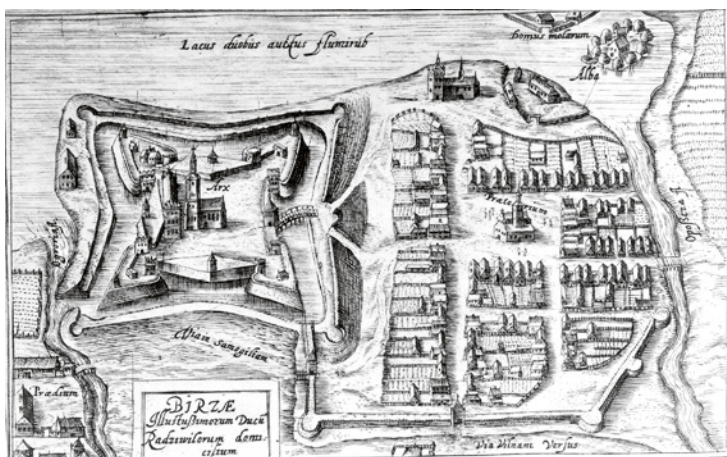
BIRŽŲ RAIDA

Archeologiniai radiniai leidžia spėti žmones Biržuose buvus jau neolito laikotarpiu. Miesto gimtadieniu biržiečiai pasirinko laikyti Magdeburgo teisių suteikimo datą 1589 m. kovo 9 d., bet tai nereiškia, kad nuo šios datos ir prasidėjo Biržų istorija. Šioje vietoje gyventa jau seniai, seniau nei Biržai minimi istoriniuose šaltiniuose.

Miesto raidą bendrais bruožais suštrichuoti padėjo archeologė **Roma Songailaitė**. Ją sutikau Klaipėdoje, Mažosios Lietuvos istorijos muziejuje. Prieš tai ji ilgus metus dirbo Biržų krašto muziejuje „Sėla“, dalyvavo atliekant ne vieną archeologinį miesto erdvių tyrimą.

Biržų kraštas paprastai įvardijamas kaip sėlių ir žiemgalių sandūros teritorija. Astravo dvaro žemėse esančio Astravo kapinyno (VIII–XI a.) kasinėjimų metu rasti artefaktai leido šią teritoriją įvardinti kaip buvus apgyvendintą žiemgalių.

Skaičiuojant su Biržų raida susijusias datas, dažnai linksniuojami 1455 metai, kuomet Trakų vaivada Radvila Astikaitis iš Lietuvos didžiojo kunigaikščio ir Lenkijos karaliaus Kazimiero Jogailaičio gavo žemės, kurioje apgyvendino šešis valstiečius. „Būkim *biedni*, bet teisingi: vien iš tų šešių žmonių nesikūrė didžioji gyvenvietės dalis – čia jau gyventa“, – sakė R. Songailaitė. Anot archeologės, numanoma, kad sena gyvenvietė buvusi teritorijoje nuo Skaistkalnės ir Kęstučio gatvių sankirtos iki Agluonos upės. Vėliau čia buvo dvaro žemės, o prie Agluonos upės, tarpukariu buvusio Lietuvos banko skyriaus Biržuose (Kęstučio g. 10), būta dvaro pastatų. „Dvaras *praedium* pažymėtas ir XVII a. pr. Tomo Makovskio graviūroje. Tuo metu Kęstučio gatvės, aišku, dar nebuvo, atlikdami archeologinius kasinėjimus esame toje vietoje radę pastatą, rūšį, įdomių radinių iš XVI a. Tad buvo pastatyta pilis, gautos miesto teisės, bet jau nuo ankstesnių laikų šioje vietoje gyvavo ūkinis vienetas, dvaras“, – apibendrino pašnekovė. XVII a. antroje pusėje dvarvietė buvo perkelta į Agluonos kairįjį krantą (dabartinės Rotušės g. 16, 18, 20 teritorija).

Biržų tvirtovė ir miestas. T. Makovskio vario raižinys (1610–1625).
 Fotografai Boleslova ir Edmundas Zdanuskai (vaizdą teikė krašto
 muziejus „Sėla“).

XV–XVI a. pr. dar iki mūrinės pilies statybos gyventa ir tarp abiejų upių, manoma, kad ankstyvos gyvenvietės būta ir dabartinio Širvėnos ežero užimamoje teritorijoje.

Archeologė akcentavo dar vieną svarbų dalyką: Biržų kraštas ne visas priklausė Radvilų giminei – čia būta ir kitų privačių dvarų, šis faktas dažnai pamiršamas kalbant apie Biržų kunigaikštystę – „teritorija, apimančią Karvės olą, Mantagailišio dvarą ir žemes iki Pabiržės, kur buvo kitų dvarininkų nuosavybė“.

Biržų pilies istorija skaičiuojama nuo XVI a., bet galima rasti informacijos, kad jau anksčiau Biržuose būta medinės pilaitės, joje esą net lankėsi Lenkijos karalius Jogaila. „Radvilos g. 2a arba kitas orientyras – Biržų pilies pietrytinio griovio šlaitas – čia ir minima buvus tą pilaitę. Jogailos apsilankymą tiek lenkų, tiek lietuvių istorikai paneigė. Tuo metu jis tiesiog negalėjo būti Biržuose. Bet pati pilaitė galėjo stovėti – Algimantas Miškinis yra užsiminęs, kad Livonijos karo metu švedų kariuomenė sudegino medinę Biržų pilaitę. Archeologinių kasinėjimų metu čia rasta XV a. antros pusės koklių, kitų radinių, – pasakojo R. Songailaitė. – Logiška, jei šioje

vietoje jau buvo medinė pilis, greta, taip pat patogioje vietoje kilo ir mūrinė.“

Laikotarpį iki pirmosios mūrinės pilies iškilimo Biržuose archeologė įvardija kaip mįslingą: „Jau formavosi gatvių tinklas, turgaus aikštė, A. Miškinis tai aprašo. Bet šis miesto raidos etapas yra mažiausiai pažįstamas. Kasinėdami randame XVI a. pabaigos radinių, XV a. neužčiuopiame. Gal dėl nuolat vykusių statybų ir rekonstrukcijų, destrukcijos ir naujų statybų – negalime nieko lokalizuoti.“

Antrąjį miesto raidos etapą pašnekovė įvardija prasidedant pastačius pirmąją pilį ir gavus Magdeburgo teises. „Šiuo vystymosi etapu galime susidaryti neblogą miesto vaizdą, T. Makovskio graviūra leidžia pamatyti, kiek pastatų, bažnyčių būta (evangelikų reformatų, evangelikų liuteronų, nebebuvo tik katalikų bažnyčios), rotušė su bokštu. Formavosi turgaus aikštė, būta mūro statinių, iš to laiko yra likę jų rūsių. Mieste pastatus leista statyti žydams.“ Minimose graviūroje matyti aiškus miesto vaizdas – daugiausiai stačiakampiai kvartalai ir tiesios gatvės. Pasak R. Songailaitės, apžvelgiant šaltinius galima pastebėti, kad miesto savininkams rūpėjo jo išvaizda ir gerovė, „Kristupo Radvilos II instrukcijoje 1637 m. griežtai nurodoma, kad mieste negali būti ūkinių pastatų, jie turi būti iškelti už upės, ten, kur dabar Kilučių gatvė. Kunigaikščiai Radvilos kūrė europietišką miestą.“ Beje, archeologė minėjo, kad pasakojant apie to laikotarpio Biržus negalima kalbėti tik apie vieną miestą: „Tai buvo kunigaikštystės centras, iš čia tvarkyti reikalai su kitais Biržų kunigaikštystės miesteliais – Nemunėlio Radviliškiu, Salamiesčiu, Papiliu.“

Miestas buvo reikšmingas ne vien dėl to, kad buvo pasienyje – per jį ėjo Vilnių ir Rygą jungęs prekybos kelias, buvo kelias ir į Žemaitiją. Tų kelių vietą išduoda vartai, buvę miestą juosusioje sienoje. Pagal Magdeburgo teisę pirkliai buvo įpareigoti iš Vilniaus į Rygą vykti tik per Biržus (anksčiau buvo naudojamos keliu ir per Skaistkalnę), mieste leista rengti turgus ir mugės, pastarųjų metu prekiauti be muitų ir mokesčių.

T. Spinovskio 1661–1662 m. Biržų miesto projektinis planas (vaizdą teikė krašto muziejus „Sėla“).

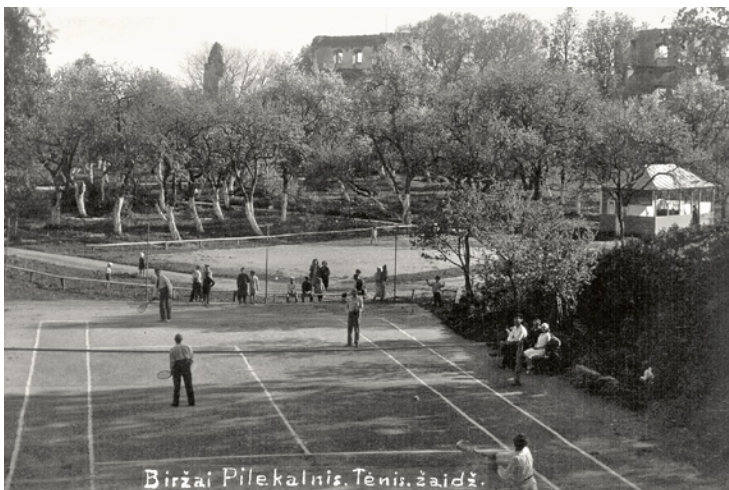
1625 m. miesto pilį apgulę ir užėmę švedai nusiaubė ir miestą. Jis buvo atkuriamas pagal Teofilio Spinovskio projektą. Tai dar vienas, tolesnis, Biržų raidos etapas. Žvelgiant į T. Spinovskio projektą (1661–1662 m.) matyti, kad mieste esantys sklypai susmulkėjo, buvo atitraukiami nuo pilies. Statant olandiško tipo bastioninę tvirtovę buvo būtina išlaikyti atstumą. „Spinovskio planas įdomus, jame yra surašytos pavardės ir pareigybės, todėl dažnai tyrimų metu galima atsekti, kas kur gyveno ir kuo užsiėmė“, – išskirtinę plano vertę minėjo R. Songailaitė.

Biržai palaipsniui augo ir plėtėsi, juose daugėjo gyventojų. Archeologė atkreipė dėmesį, kad miesto raidą sutrikdydavo ne tik karinės intervencijos, bet ir gaisrai, ne menkučiai, bet nušluojantys gerą dalį miesto. Galima paminėti 1666 m. Tuomet siautėjusi ugnis sunaikino beveik visą miestą, sudegė evangelikų liuteronų bažnyčia, nenukentėjo tik Vilniaus gatvėje buvę pastatai. „Kasinėdami mes, archeologai, matome gaisrus – jie leidžia paprasčiau išsidėlioti datavimą. Vienas duženų ir datuotų koklių sluoksnis, tada degėsi, o virš jo – kitas koklių sluoksnis. Toje pačioje vietoje gyventa, degta ir vėl gyventa.“

Atsikuriantys po gaisro ir stiprėjantys Biržai vėl buvo sunaikinti pilį susprogdinusių ir miestą nusiaubusių švedų karių 1704 m. Virš griuvėsių atsikuriantis miestas įžengė į komplikuoatą laikotarpį, 1695 m. mirus paskutinei miesto šeimininkei Liudvikai Karolinai Radvilaitei, Biržų valda perėjo Nesvyžiaus atšakos Radviloms. „Reikia suprasti to meto Biržų žmones. Mirus Liudvikai Karolinai Radvilaitei, jiems turėjo būti nebeaišku, kas juos valdo. O dar nepamirškime vėliau vykusio Abiejų Tautų Respublikos padalijimo – pereiname į Rusijos imperijos rankas. 1811 m. Biržus perėmė Tiškevičiai. Biržų gyventojai buvo atsidūrę didžiulėje nežinioje – nebuvo aiškios jų ateities perspektyvos, – į neįprastą padėtį pakliuvus biržiečius minėjo R. Songailaitė. Bet priduria: – Gali būti, kad klystu vertindama to meto įvykių įtaką biržiečių kasdieniam gyvenimui. Jie neturėjo tiek daug informacijos, todėl gal gyveno įprastą gyvenimą: prekinosi turguje, lankė bažnyčią ir stengėsi išgyventi. Tačiau pokyčių būta: archeologinių tyrimų metu XVIII a. radinių aptinkama mažiau, palyginus su gausiai randamais XVI a. pab. – XVII a. miesto kultūrinio sluoksnio radiniais.“

XVIII a. Biržai plėtėsi už gynybinių miesto sienų ribos, jos buvo nebetekusios reikšmės. XIX a. mieste iškilo naujos katalikų, evangelikų reformatų ir liuteronų bažnyčios, pastatyta stačiatikių cerkvė. Buvo įkurta ligoninė, ilgainiui kilo pramoniniai ir visuomeniniai pastatai: nuo pieninės iki spaustuvės. Tarpukariu Biržus pasiekė siaurasis geležinkelis, statyti dideli, net ir šiandien svarbiausiomis miesto vaizdo dominantėmis laikomi pastatai – Biržų gimnazija, Lietuvos banko skyriaus pastatas, rotušė ir kt. Tuo pat metu miesto centrinėje dalyje po truputį byrėjo pilies mūrai. Piliavietėje laisvalaikį noriai leido miestiečiai, ten buvo įkurtas sodas, teniso aikštynas, vasaros teatro ir koncertų erdvė.

Tarpukariu išryškėjo ir šiandien pagrindine miestelio ašimi tapusi Vytauto gatvė – ji atsirado buvusią Dirvono gatvę sujungus su Vilniaus keliu. Palei šią gatvę kūrėsi įvairių organizacijų būstinės, parduotuvės, verslai ir viešbučiai. Šią gatvę kaip reprezentacinę dažnai fotografavo ir miesto fotografai.

Teniso kortai. Biržų tv. teritorijoje. ~1931 m. P. Ločerio nuotr.
(vaizdą teikė krašto muziejus „Sėla“).

Turgavietė Rinkos aikštėje. Fotografuota iš policijos nuovados balkono.
~1930 m. P. Ločerio nuotr. (vaizdą teikė krašto muziejus „Sėla“).

Vytauto gatvė 1939 m. J. Skrinsko nuotr. Kairėje – draudimo agentūra „Lietuva“, viešbutis „Metropol“, degalinė „SHELL“ (vaizdą teikė krašto muziejus „Sėla“).

Dešrelių parduojėjas Vytauto g. (vaizdą teikė krašto muziejus „Sėla“).

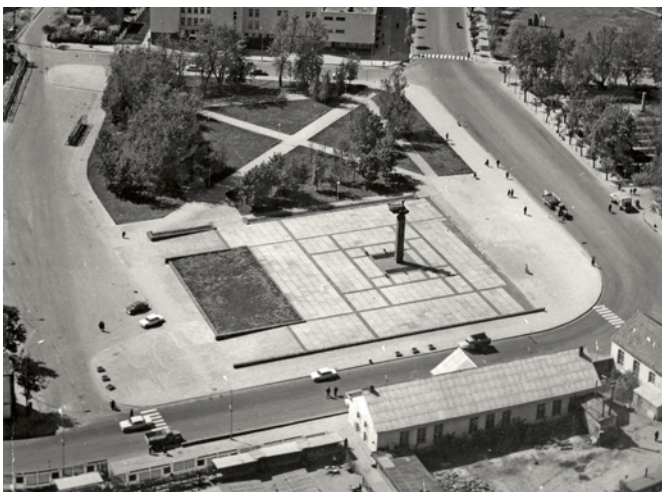
Biržai.

Vytauto ir Dagilio gatvių vaizdas nuo katalikų bažnyčios bokšto 1936 m., liuteronų bažnyčia. Kairėje – Nepriklausomybės aikštė. P. Ločerio nuotr. (vaizdą teikė krašto muziejus „Sėla“).

Turgavietė Rinkos aikštėje 1926 m. P. Ločerio nuotr. Dešinėje – policijos nuovados pastatas (pastatytas 1912 m.), namas perstatytas (J. Janonio aikštė 7) (vaizdą teikė krašto muziejus „Sėla“).

J. Janonio aikštė. Kairėje – buv. Rinkos aikštė, skvere – buv. liuteronų bažnyčios vieta (vaizdą teikė krašto muziejus „Sėla“).

Pirmą kartą asfaltuojama Vytauto gatvė Biržuose. 1964 m. Iš kairės stovi: vykdomojo komiteto pirmininkas Leimontas, kino teatro direktorius Stasys Jankauskas (vaizdą teikė krašto muziejus „Sėla“).

Po Antrojo pasaulinio karo miestas buvo stipriai nuniokotas, skaičiuojama, kad sunaikinta apie 70 procentų jo statinių. Buvo išžudyta ilgas šimtmečius mieste gyvenusi ir jį kartu su kitais miesto gyventojais kūrusi Biržų žydų bendruomenė. Po karo Biržai buvo atkuriami menkai paisant jų istorinės specifikos, nebuvo laikomasi senojo miesto plano, neatsižvelgiama į pastatų aukštingumą. Mieste kūrėsi nauji gyventojai. Šiandien pokarinio laikotarpio destrukcija ir nepagarba istorijai dažniausiai iliustruojama evangelikų liuteronų bažnyčios nugriovimu 1961 m. (jos plytos panaudotos kino teatro statybai) ir vasaros estrados įkurdinimu šalia evangelikų reformatų bažnyčios 1965 m. – jai stumdant žemes buldozeriais buvo nugremžtas ir nemenkas senamiesčio kultūrinis sluoksnis.

1967–1969 m. Biržai tyrinėti kaip kultūros paveldo objektas ir jau 1969 m. senojo miesto vieta buvo įrašyta į saugomų objektų sąrašą.

1970 m. nutarta restauruoti pilies rūmus. Rūmų pastatas buvo atstatytas 1988 m. 2011–2013 m. baigtas naujausias komplekso statinys – arsenalas.

Šiandieniai Biržai – seno ir naujo mišinys, vis dar augantys ir kintantys, sprendžiantys paveldo išsaugojimo ir šiuolaikinių norų suderinimo klausimus.

Biržų rotušės pastate dabar įsikūrusi Biržų regioninio parko administracija ir lankytojų centras.

Biržų rotušė

Rotušės pastatas mieste žinomas dar nuo kunigaikščių Radvilų valdymo laikų. Šiandienis šviesus pastatas stovi kitoje vietoje ir savo modernia išvaizda nepanašus į pirmtakus. Adresu **Rotušės g. 10** dabar įsikūręs Biržų regioninio parko lankytojų centras ir parko administracija. Pastatas pradėtas statyti 1923 m., jį susikūrusios miesto savivaldybės reikmėms projektavo Česlovas Brudnochas. Jau po metų vyko iškilmingas Biržų miesto tarybos posėdis – pastatas iškilmingai pristatytas, o jo buvimo vietos gatvė pervadinata iš Kanauninko į Rotušės. Po kelerių metų gatvė buvo išgrįsta. Tarpukariu pastate veikė Biržų miesto valdyba, pašto-telegrafo-telefono įstaiga, nuo 1931 m. rudens į ją atsikraustė Biržų muziejus. Po Antrojo pasaulinio karo einant metams rotušės pastate veikė miesto vykdomasis komitetas, kultūros namai. Savo patalpas turėjo ir daugiau organizacijų. Tuo laikotarpiu fasadą puošusi skautų lelija ir Biržų herbas buvo sunaikinti.

Nuo 2005 m. pastatas atiteko Biržų regioninio parko direkcijai, 2007 m. pradėtas renovuoti.

Monumentalus buvęs Lietuvos banko skyriaus pastatas – vienas ryškiausių modernizmo architektūros pavyzdžių Biržuose.

Lietuvos banko skyrius Biržuose

Impozantiškas, tarpukario modernizmo architektūros idealus puikiai įkūnijantis pastatas **Kęstučio g. 10** Biržuose buvo pastatytas 1934 m. Jo statyba truko vos septynis mėnesius. Banko architektas – žymus tarpukario Lietuvos architektas Mykolas Songaila (jis projektavo ir Lietuvos banko rūmus Kaune). To meto Biržuose, nedideliame provincijos mieste, bankas išsiskyrė savo masyvumu ir modernumu – griežtomis linijomis, simetriška forma. Banką charakterizuoja išsikišę šoniniai rizalitai, aukšti langai, tamsus granitinis tinkas. Pastato interjeras taip pat turėjo žavėti lankytojus – dirbtinis aukštos kokybės rožinis marmuras, tamsaus medžio durys su žalvario detalėmis, erdvę skaidančios kolonos. Ypatingas reveransas tautiniam stiliui – iki šiandien išlikusi liaudiškų audinių motyvais dekoruota banką juosianti tvora. Tie patys motyvai atsikartoja ir interjere – laiptų turėkluose. Šiandien banko pastate šeimininkauja kariškiai, tad į vidų šiaip sau nepakliūsite. Nepamąstysite ir įspūdingo išlikusio seifo, pirmiausia į statybvietę buvo atvežtas jis, o paskui aplink jį kilo pastatas.

Biržų centre akį traukia vienas žymiausių pastatų mieste – vadinamieji Jansono rūmai.

Jansono rūmai

Puošnus raudonplytis namas stovi pagrindinėje senamiesčio sankryžoje, kur kertasi Kęstučio ir Vytauto gatvės (Vytauto g. 23). Jame yra veikusi Biržų keturklasė mokykla, Biržų gimnazija, paštas, telegrafas ir telefono įstaiga. Knygos rašymo metu pastatą yra įsigijusi miesto savivaldybė, kuriami planai jo tolesniam gyvavimui.

Šį namą 1903 m. pasistatė vienas žymiausių Biržų verslininkų Teodoras Jansonas (1845–1910 m.). Jam priklausė didelis vilnos, linų ir grūdų apdirbimo kompleksas šalia Apaščios. Vos keleri metai po pastatymo pastatą žymusis biržietis perleido mokyklai. Plytinis namas išsiskiria centriniu rizalitu su trikampiu frontonu ir apskritu langu jame. Pastato langai pusapskritimių arkų formos, fasadą juosia dekoratyvus plytų karnizas. Rūmuose išlikusios puošnios krosnys, mediniai ir teraciniai laiptai su baliustradomis. Apžiūradami rūmų pastatą jame galite pastebėti 1944 m. vykusio artilerijos apšaudymo metu sprogusių sviedinių paliktas žymes.

Austra Skujytė

Lietuvos lengvaatletė, septynkovininė, dešimtkovininė

Kaip gera grįžti į Biržus. Čia tiesiog sustoja laikas, prapuola skubesys.

Biržuose išvaikščiojau daug takų, bet plačiausiai pramintas mano takas – A. Dauguviečio parke. Praeinu (arba prabėgu) palei „prūdą“, aplink eglynėlį, stabteliu ties naujai įrengtomis karstynėmis ir sūpynėmis vaikams (sūnus neleidžia praeiti pro šalį), tada – palei upę pro treniruoklius užtvankos link, apsuku ratą pro buvusią maudymosi vietą, kadaise vadintą „kanalu“ (dabar ši vieta, kur „prūdas“ susijungia su Apaščios upe, užakusi) ir pro žolėmis užaugusį „varlinyką“ – labai negilią Apaščios maudymosi vietą. Prie skersinių parkelyje padarau mankštą ir, jei yra vasara, keliauju maudytis į Bliūdą – taip čia vadinama pagrindinė maudynių vieta upėje A. Dauguviečio parke.

Jei norisi daugiau pasivaikščioti, užlipu į A. Dauguviečio kalną, dabar be galo pasikeitusį (įrengti laiptukai ir suolelis) – tai puiki vieta meditacijai. Tada gatvele už ligoninės keliauju aerodromo (biržietišškai vadinamas „aledromu“) link ir pasuku į Kilučių užtvankos pusę. Aplankau ežerą ir kitapus Apaščios palei upę grįžtu iki pirmo tiltelio ir atgal į A. Dauguviečio parką.

Kiti mano keliai Biržuose driekiasi nuo A. Dauguviečio parkelio palei Apaščią iki Respublikos gatvės ir dar toliau. Upė ir šalia tarp medžių vingiuojantis takelis į atmintį įstrigo nuo tų laikų, kai šia pakrante žiemomis eidavau sportuoti į Kaštonų mokyklą.

Biržų pilis vis dar traukia savo didybe, piliakalniu, atsiveriančiais vaizdais bei naujai pakrantėje nutiestu pėsčiųjų taku, vingiuojančiu pro gražiai sutvarkytą pliažą, vasarą nusėtą vaikais, o rudenį – geltonais nukritusiais lapais.

Man miestas kalba dviem kalbomis: pasakoja, kaip buvo kadaise, vaikystėje, ir kartu puikuoja savo dabartimi. Visos šios istorijos man be galo brangios.

Na, o prieš atsisveikindama su Biržais būtinai nors ir labai trumpam užsuku į kepinių namus „Sucré“ įsigyti biržietiškų skanėstų bei lauktuvių draugams ir namiškiams.

Austra Skujytė (Luko Šalnės nuotr.).

YPATINGI EKSPONATAI

Biržų kunigaikštystės žemėlapis

2009 m. „Sėlos“ muziejuje saugomas žymaus XVII a. kartografo Juzefo Naronavičiaus-Naronskio (apie 1610–1678 m.) Biržų kunigaikštystės žemėlapis buvo įtrauktas į UNESCO programos „Pasaulio atmintis“ nacionalinį registrą kaip vertingas dokumentinio paveldo objektas. Vaikščiodami muziejuje jokiū būdu nepraeikite pro šį ypatingą eksponatą.

J. Naronavičius-Naronskis buvo kilęs iš Lietuvos ir apie 20 metų dirbo Radvilų revizoriumi ir geometru. Jis sudarė ne vienos vietovės planą ir žemėlapij, bet Biržų kunigaikštystės žemėlapis – didžiausias jo darbas Lietuvoje.

Žemėlapis pasižymi tikslumu – aiškiai matyti Biržų kunigaikštystės padalijimo į penkias valdas ribos. Išskiriami valdų centrais buvę miesteliai, matyti jų išdėstymas, pagrindiniai objektai. Aiškiai galima įžiūrėti tvarkingą Biržų gatvinę struktūrą, gynybinę sieną, upes, dvi bažnyčias, bastioninę pilį. Žalsvai žymima kunigaikštystės laikais didelę teritoriją užėmusi Biržų giria, joje matyti stiklo manufaktūra, plytinė, Radvilų žvėrynas.

Neskubėkite per greitai pasitraukti nuo žemėlapijo – pamėginkite jį perskaityti. Iš pradžių gali pasirodyti, kad vietovės ne ten, kur turėtų būti, bet tokia žemėlapijo orientacija. Jis pasuktas 120 laipsnių kampu pagal laikrodžio rodyklę, todėl Žemaitija yra šiaurėje. Reikia priprasti prie kitokios perspektyvos.

Žemėlapis labai puošnus – išsiskiria kunigaikščių Radvilų herbu puoštas kartušas jo viršutiniame kairiajame kampe. Jame įrašytas žemėlapijo pavadinimas ir sukūrimo data. Dekoruodamas kartušą J. Naronavičius-Naronskis į jį sudėjo karinę galybę nurodančius simbolius, jis kaip ežys šiaušiasi pačiais įvairiausiais ginklais, vėliavomis. Kartušo pagrindas – statybų įrankiai (jei turite laiko – pamėginkite

juos visus atpažinti). Dešiniau matyti nuosaikesnis kartušas, jį rėmina du raiti kariai. Vienas iš jų – LDK sparnuotasis husaras. Šiame kartuše įrašyta dedikacija Jonušui Radvilai, ją pasirašo žemėlapiu autorius. Dešiniame apatiniame kampe – pustuštis kartušas su įrašu „Miasto Birže“. Akį traukia ir detalūs įvairius visuomenės luomus atspindinčių figūrų piešiniai. Dešinėje žemėlapiu pusėje – du Biržų krašto gyventojai bei du kariai, vienas jų sparnuotasis husaras, kitas, spėjama, totorius.

Muziejuje yra dvi žemėlapiu kopijos: originalaus dydžio ir išdidinta – pats originalas dėl trapumo ir jautrumo išorės poveikiui laikomas muziejaus saugyklose.

Įdomi ir šio ekspozicijos atsiradimo „Sėlos“ muziejuje istorija. Istorikai apie jį žinojo seniai, jis minėtas įvairiuose šaltiniuose, bet XX a. jo pėdsakai laikyti dingusiais. Iki kol atsirado paskutinis jo savininkas – Maltos ambasadorius Argentinoje Karolis Radvila. Pasirodo, vertybė buvo šeimos rankose. 1993 m. K. Radvila žemėlapiu dovanojo Lietuvos kultūros ministerijos Muziejų skyriui su prašymu, kad jis grįžtų į Biržus. ■

→ XVII a. kartografo Juzefo Naronavičiaus-Naronskio Biržų kunigaikštystės žemėlapis buvo įtrauktas į UNESCO programos „Pasaulio atmintis“ nacionalinį registrą kaip vertingas dokumentinio paveldo objektas (vaizdą teikė krašto muziejus „Sėla“).

ALAPPA
Fieſtwa Birzancie
 Dostatecznie y doskonałe obrządźwa dimensja
 Roku Pańskiego 1645

IANUSZ CHOROGWY
 LANSKY
 Podkomorzyna W. S. Moskiewski
 autentyczny Kamenickiayn Depownik
 - Narysował i wyrysował
 Paweł Pawłowski Malarz
 A. S. w. d. 1645

S. M. I. G. A. L.

Pars Edycahis

11. in 1624.
anno Domini
1624.
1624.

Solan

CURLANDIA PARS

SEMIGALLIÆ PARS

L I E PARS

Radginlow

Bizantika

„PORTFOLIO“ MENO GALERIJA

„Meno kūrinys yra ir savianalizės objektas. Jame pamatau kažką artimo sau, galvodama apie meno kūrinį galiu spręsti kai kuriuos savo gyvenimo klausimus. Menas nėra pirmos būtinybės dalykas, bet labai svarbus. Deja, retai susimąstome, kaip mums jo reikia“, – pasakojo Lijana Judickaitė, „Portfolio“ meno galerijos ir kavinės Biržuose sumanytoja, įkūrėja ir šeimininkė.

Apie šią vietą pirmą kartą išgirdau ne iš biržiečių ir ne Biržuose. Net keli draugai pasakojo apie nuostabią kavą ir rankų darbo ledus, apie nedideliame mieste netikėtai rastą puikią galerinę erdvę. Tad kai pirmą kartą pati apsilankiau „Portfolio“ nebuvau nustebusi. Tik pasitvirtinau vidinį žinojimą, kad tai tikrai geras taškas. Čia būtina užsukti lankantis Biržuose.

Su L. Judickaite susipažinau praėjus daugiau nei metams po to vizito. Mums kalbantis galerija skaičiavo jau ketvirtus gyvavimo

metus, bet jos savininkė sakė, kad šaknys kur kas gilesnės – galima skaičiuoti apie 14 metų įdirbį.

„Klaipėdoje studijavau vizualinį dizainą. Galerijos verslo planas, tema, stilius – visa tai kurta mano diplominiam darbui. Pati idėja gimė Rygoje, ten buvau išvykusi per „Erasmus“ mainų programą“, – minėjo L. Judickaitė. Anot pašnekovės, pirmiausia mintyse dėliojosi virtualios galerijos planą, bet einant laikui pradėjo manyti, kad ji gali būti ir reali.

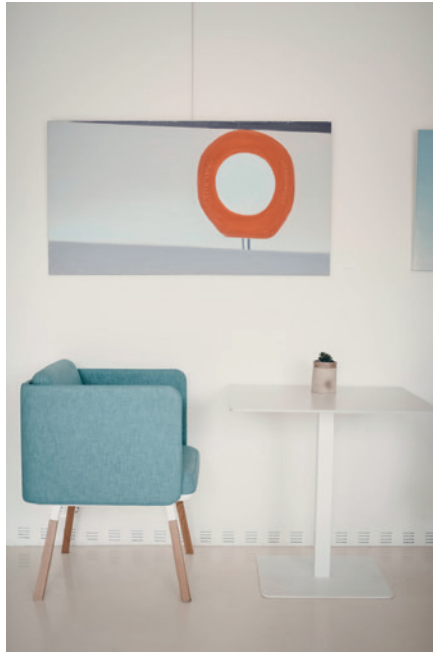
„Portfolio“ įsikūrusi Rotušės g. 12, šalia Agluonos, masyviame buvusio „Telekomo“ pastato pirmame aukšte. Atrodo, kad pirmame aukšte. L. Judickaitė juokėsi iš mano nuostabos, kai supratau, kad iš tiesų patalpos seniau buvo eilinis rūšys – be langų, su besikaupiančiu vandeniu. Šviesios, erdvios, vitrininiais langais pasi-
puošusios galerijos vaizdas niekaip nesiderina su tradiciniu rūšio

įvaizdžiu. „Reikia dėkoti architektams“, – kukliai į mano nuostabą atitarė galerijos savininkė ir pridūrė, kad patalpas ateityje norima plėsti.

Iš pradžių galerijoje planuota eksponuoti tik profesionalių menininkų parodas, einant laikui šis nusistatymas keitėsi. „Supratau, kad žmonėms reikia ir lengvesnių dalykų, matyti tai, kas jiems suprantama, – pasakojo L. Judickaitė. Mūsų pokalbio metu „Portfolio“ buvo eksponuojama dviejų grožio industrijoje dirbančių moterų paroda. – Žaviuosi jų užsispyrimu, noru gyvenime daryti kažką daugiau. Net ir pristatydama parodą sakiau, kad bet kuris iš mūsų gali kurti. Mumyse tiek daug energijos ir jėgos. Prieš porą metų būčiau sakius „ne“ tokioms parodoms, bet „Portfolio“ yra nenustojančio augimo laukas, mano pačios augimo laukas“, – apibendrino pašnekovė.

Klausiamo, kaip sekėsi burti meno mėgėjų bendruomenę Biržuose, L. Judickaitė pripažino, kad tai buvo ir tebėra procesas: „Žmonės šiek tiek bijo žodžių „galerija“, „paroda“. Ką man pačiai reiškia paroda? Iš jos parsinešu ilgam pakraunančių, gyventi padedančių emocijų ir jausmų. Man tai būtina. Grįžtam prie tavo klausimo, kaip atsirado „Portfolio“ – tam, kad turėčiau peno sau, savo sielai, puiku, jei galiu ja pasidalinti ir su kitais.“ Savotiškais geraisiais galerijos agentais netikėtai tapo ir studijuoti išsibarstę biržiečių vaikai. „Jie vos ne už rankos atsiveda tėvus ir senelius. Pamato apie naujas parodas socialiniuose tinkluose ir praneša šeimos nariams ar grįžę namo paviešėti patys atsiveda. Kalbantis tie tėvai juokiasi, kad yra paskendę buityje, neturi įpročio vaikščioti į renginius, tad taip juos ir praleidžia. Nėra lengva išsijudinti iš užsisėdėjimo, to per prievartą nepadarysi. Tai ateina palengva“, – sakė L. Judickaitė apie gausėjančias lankytojų gretas.

Vienas iš svarbesnių dalykų – paskatinti užsukančius apžiūrėti parodų drąsiai kalbėti apie meną. „Dažnai miniu tokį pavyzdį: kartą eksponavome didžiulę savo kolekcinę parodą muziejuje, padėjo meistrai, tai vis kalbinau juos, klausiau, ar patinka. Standartinis

atsakymas – „aš ne pri meno“. Bet jei toliau klausi – jie pradeda kalbėti ir kalba ne prasčiau nei meno žinovai. Kiekvienas turi savo nuomonę ir ji teisinga. Tiesiog žmonės bijo išreikšti savo mintis, nepasitiki savimi. Esam labai užsidarę ir atsiverti labai sudėtinga. Dėl to man labai svarbi edukacinė veikla“, – apie norą menui atverti biržiečius pasakojo L. Judickaitė.

Parodos „Portfolio“ keičiamos dažniausiai kartą per pusantro mėnesio. Daugiausia lankytojų sutraukia atidarymai su gyvos muzikos koncertais. Savo darbus eksponuoja įvairių meno sričių atstovai. Vienas iš galerijos išskirtinumų – tose pačiose patalpose puikiai įtapusi vegetarišką, itališkos virtuvės tradicijomis maistą ruošianti kavinė, joje tiekiami ir rankų darbo ledai.

L. Judickaitė juokėsi, kad ir kavinė yra tam tikra edukacija – „vegetariškas maistas vietos gyventojams ne visada suprantamas“.

Širvėnos ež.

Senosios žydų ir karaimų kapinės

buvusi Biržų gelžbetoninių konstrukcijų gamykla

Jansono malūnas

Basanavičiaus g.

paminklas J. Janoniui

buvusi lavoninė

Biržų evangelikų liuteronų bažnyčia

valgykla

„Telekomo“ pastatas

senųjų miesto vartų vieta

Biržų jungtinė metodistų bažnyčia

Kėstučio g.

Stoties g.

Siauruko kompleksas

Dvaro g.

buvusi areštinė

Rotušės g.

Vytauto g.

tarpukario modernizmo namas

J. Janonio g.

Žemaitės g.

Biržų „Saulės“ gimnazija

„Aušrytė“

pirmas Biržų prekybos centras

savivaldybės administracijos pastatas

Vilniaus g.

Respublikos g.

Kilučių g.

Pasivaikščiojimas po Biržus su Raimonda MARŠRUTO IDĖJA

Savo gidę sutikau po tąkart beprotiškai sunkios kelionės iš Klaipėdos į Biržus. Metė žvilgsnį į mane, tarstelėjo „einam pavalgyti“ ir nuo to prasidėjo beveik pusdienį trukęs maklinėjimas po miestą. Lijo, paskui švietė saulė. Diktofono įrašė vėliau klausiausi ne tik mudviejų balsų, bet ir pavasariškai rėkujančių paukščių, į krantą lapnojančių Širvėnos bangelių, po kojomis šnarančios žolės ir net pigios technomuzikos pro šalį pralėkusiame plačiai atvertais langais automobilyje. Iš viso to pavyko ne istorinis, ne architektūrinis ir visoks kitoks maršrutas. Tai pasivaikščiojimas į Biržus žiūrint miestą branginančios, bet rožinių akinių nedėvinčios Raimondos Vengrytės akimis.

Rinkuškiuose, kaip pati sako, „darbininkų rajone“, augusi Raimonda yra baigusi psichologijos studijas, lydi keliautojus į egzotiškas šalis, retkarčiais pasakoja apie Biržus miesto svečiams, ūkininkauja. Labai greitai suprantu, kad ji chroniškai nekenčia „trinkelizacijos“, naikinančios jai įdomius miesto užkaborius. „Geru laiku rašai knygą – mieste tebėra kažkokios seno ir naujo simbiozės. Po kokių

Garsioji Biržų valgykla. Nors mieste netrūksta kavinių, ją kaip patirtį rekomenduoja ne vienas vietinis.

Telekomo pastatą vedė įvardijo kaip patį neišvaizdžiausią mieste.

dešimties metų globalizacija ateis ir iki Biržų, būsime homogeniški, tokie pat kaip ir visi“, – sakė mums pėdinant vienu žvyrkeliuku.

Bet apie viską nuo pradžių. Raimondą patikinus, kad aprašysiu svarbiausius miesto objektus, ji sakė juos mūsų pasivaikščiojime apeisianti ir tiesiog pavedžios po miestą.

Pradėjome nuo vietos, kur mano naujoji pažįstama iš Biržų nusi-vedė pavalgyti. Tai valgykla Vytauto g. 4. Raimonda – ne pirmoji ją rodžiusi. Buvau patikinta, kad čia valgo skubantys miestiečiai, esą apsilankymas valgykloje bus autentiška, labai biržietiška, kas kad ne vieną dešimtmetį atgal bloškianti patirtis. Žiūrėdama į markeriu ant lentos surašytus kotletų ir kepsnių pavadinimus pagavau save galvo-jant, kad jei Salantai turi legenda tapusią „Pakalnutę“, tai Biržai tikrai niekuo neatsilieka. Vėliau kelis kartus čia užsukau tarp susitikimų ir kaskart labai malonios damos prie prekystalio siūlė pirkti bandelių.

Pavalgiusios leidomės žemyn, Kęstučio gatvės link. Raimonda, kaip ir prieš tai kalbinti biržiečiai užsiminė, kad šis miestas kupi-nas dramatiškų kraštutinumų. Iliustruodama savo pastebėjimą ji rodė rausvos spalvos kuklios išvaizdos pastatą Rotušės g. 2A ir

Kėstučio gatvėje gausu medinių pastatų.

pasakojo jo transformacijas – tai buvusi lavoninė, vėliau priklausė technikos sporto klubui, kelerius metus stovėjo tuščias – dabar, po renovacijos, pastatas numatytas kaip vieta jaunimo ir vaikų užsiėmimams.

Visai netoli priešais Agluonos upę – masyvus gelsvų plytų pastatas Rotušės g. 12. Mano vedlės žodžiais tariant – laikomas vienu didžiausių nesusipratimų miesto architektūriniame veide: „Žmonės laukė pamatyti, kaip jis atrodys, kai bus baigtos statybos, bet galiausiai paaiškėjo, kad statybos baigtos, jau vidus įrenginėjamas – tiesiog „Telekomo“ pastato tokia išvaizda – nei šioks, nei toks.“

Nusileidus prie Agluonos upės tilto, Raimonda mane sustabdė – ranka nubrėžė liniją virš upės ir pareiškė kad už tilto jau kiti Biržai. „Už Agluonos prasideda tai, ko biržiečiai kažkiek gėdijasi – Mura-vankė, kartais dar vadinama „negryne“. Pastarąjį vardą vieta gavo dėl 90-ųjų pradžioje justo geto šleifo. Šioje vietoje, ypač senuose mediniuose namuose, būta daug socialinių būstų, gyveno margas žmonių kontingentas“, – pasakojo mano vedlė. Anot jos, tarpukariu Kėstučio gatvę supančio rajono reputacija buvo kitokia: „Tai buvo komerciškai aktyvi vieta, tokia pat svarbi kaip ir Vytauto

Siauruko komplekso teritorija plati ir tuščia.

gatvė. Čia žmonės ėjo į ateljė fotografuoti, veikė įvairūs verslai, kepyklos, parduotuvės, juk šalia stotis, tad buvo žemės ūkio produktų parduotuvių. Virė tikrai aktyvus gyvenimas.“ Prieš tapimą viena iš miesto komercinių arterijų čia buvo paskutinės Biržų dvaro žemės. Raimonda pasakojo, kad po 1863 m. sukilimo carinė valdžia pradėjo biržiečius spausti dėl cerkvės statybos, būta planų nusavinti dar tik statomą Biržų krikščionių katalikų bažnyčią (p. 138). „Grafai Tiškevičiai skyrė dvaro žemės ir finansavo atskiros cerkvės statybą (p. 141). Pradėjus parceliuoti dvarus šioje vietoje vieni statėsi mūrinius, kiti medinius namus.“

Su Raimonda prieš Biržų jungtinę metodistų bažnyčią (p. 142) sukome kairėn į **Stoties gatvę**. Smulkiam lietuviui krapnojant į veidus, joje buvom vienintelės praeivės – kairėje pusėje plytėjo žalios laukas su siauruko bėgių linijomis. Vieninteliai gyvybės ženklai – prie buvusios stoties багаžo pastato sėdinčios tamsiai apsirengusios paauglės. Tarpukariu pradėjęs veikti siaurukas buvo svarbus taškas Biržuose – į čia ir iš čia plūdo kroviniai, rinkosi keleiviai (p. 39). „Atsimenu, vaikystėje teko ir man pavažiuoti, dar buvo vežiojami visokie runkeliai į Panevėžį, bet buvo ir keleivinių vagonų. Jei klausi, kas daugiausia sentimentų turi siaurukui – tai tie, kas jo

Gintarės Kairytės nuotr.

AUTORĖ

Kristina Sadauskienė yra kilusi iš šiaurinės Lietuvos, Pakruojo rajono, Klovainių. Tad bent jau kalba jaučia artumą Biržams. Šiek tiek gyveno Šiauliuose, Klaipėdoje, Vilniuje, galiausiai įsikūrė Klaipėdoje. Knygos „Klaipėda. Alternatyvus miesto gidas“ autorė. Didžioji dalis profesinės veiklos susijusi būtent su rašymu. Kita dėmesio sritis – turizmas. Vasaromis dirba kelionių vadove po Baltijos šalis čia atvykstantiems turistams iš užsienio. Laisvalaikiu mėgsta judėti, keliauti, vaikščioti, važinėti dviračiu, aišku, skaityti.

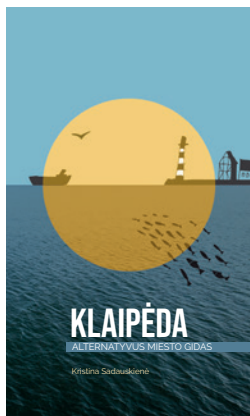
FOTOGRAFAS

Remigijus Baltušis gimė 1990 m. lapkričio 16 d. Biržuose, užaugo Nemunėlio Radviliškio kaime greta Nemunėlio ir Apaščios upių Latvijos pasienyje. Visą gyvenimą buvo apsuptas miškų, laukų, upių, tad susiformavo meilė gamtai. Mokykloje gerai sekėsi dailė, tapydavo paveikslus. 2005 m. pradėjo fotografuoti. Pradėjo nuo peizažų, mėgo fiksuoti saulėlydžius, gamtos stichijas, ypatingus debesis, žaibavimą. Nuo 2015 m. menine fotografija užsiima profesionaliai. Mėgsta keliauti, yra išvažinėjęs didžiąją Europos dalį ir įamžinęs jos kraštovaizdžius. Turiu žmogų, kuris mane stipriai palaiko. Tai mano žmona Jūratė. Jos, draugų bei pažįstamų geri atsiliepimai skatina tobulėti ir siekti tikslų. Ačiū jiems.

KLAIPĖDA

Alternatyvus miesto gidas

Kristina Sadauskienė

Knyga apie trečią pagal dydį Lietuvos miestą, įsikūrusį toliau nuo Vilniaus ir Kauno, nuolat besigiriantį laisvės jausmu ir vėju. Laisvės jausmo stiprumas priklauso nuo jį patiriančių subjektų, vėjo parūpina gamta. Ši knyga skirta tiek gyvenantiems Klaipėdoje, tiek jos svečiams, visiems, kas nori sužinoti daugiau apie dabartinį miestą, kuo jis ypatingas, iš ko sudarytas, kokiais maršrutais vaikščioti siekiant jį pamatyti įvairiais rakursais. Knygoje rasite žemėlapi, gražių fotografijų ir daug įdomių žmonių, kurie pasidalijo savo pasakojimais apie miestą ir jo gyvenimą. Knygą padalyta į du pagrindinius skyrius „Miestas“ ir „Jūra“, juos papildo trečias, mažesnis – „Miškas“.

Platesnius pasakojimus apie miesto specifiką ar jo erdves keis maršrutai, kuriuos sudaryti padėjo profesionalūs gidai, daugelyje tekstų taip pat rasite įvairių patarimų, kur dar galite užsukti ir ką dar pamatyti. Rasite ir simboliškus geltonuosius puslapius. Norint prisijaukinti miestą ir jį pamilti, reikia sužinoti apie jį ką nors ypatingo, kas neatsiskleidžia iš pirmo žvilgsnio.

Autorė knygoje fiksuoja šiandieninio miesto paveikslą, supažindina su nekilnojamu kultūros paveldu, svarbiausiais pastatais ir objektais. Skaitytojams siūlomi miesto tyrinėjimo maršrutai, o tekstuose prabyla daug įvairių sričių ekspertų – nuo architektų iki istorikų, gamtininkų ir jūrinių sričių mokslininkų, kapitonų ir gidų. Knyga skirta plačiajai visuomenei, visiems keliaujantiems į Klaipėdą ir net jos gyventojams.

Fotografas Paulius Sadauskas. Dizainerė Silva Jankauskaitė.
Knygos leidybą rėmė Kultūros paveldo departamentas.

Įsigyti knygą galite **čia**.

Sadauskienė, Kristina. Biržai. Alternatyvus miesto gidas. – Vilnius : Baltas taškas, 2021. – 252 p. : iliustr.

ISBN 978-609-96259-0-4

Knygoje autorė knygoje fiksuoja šiandienio miesto paveikslą, supažindina su nekilnojamoju kultūros paveldu, svarbiausiais pastatais ir objektais. Skaitytojams siūlomi miesto tyrinėjimo maršrutai, o tekstuose prabyla daug įvairių sričių ekspertų – nuo istorikų iki gamtininkų, mokslininkų, gidų.

„Biržai. Alternatyvus miesto gidas“ skirtas plačiajai visuomenei, visiems keliaujantiems į Biržus ir net jo gyventojams.